

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 16
güz 2026

belirsizlik

6 Aylık • Akademik E-Dergi
e-ISSN: 2757-7430

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

**Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan
Editörü**
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba PEKPAY

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN KAYA

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

[@](#) [X](#) [v](#) [f](#) [s](#) /noktasizdergi
[www.noktasizdergi.com](#)

Belirsizlik.

Belirsizlik, insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bilgi, eylem ve toplumsal düzen sürekli olarak belirsizlik karşısında sınanır. Felsefe tarihi, belirsizliği yönetme çabalarının izini taşır. Bir tarih anlatısı olarak "mitostan logosa geçiş", belirsizliğin giderilmeye çalışıldığı bir evren tasavvuruna da işaret eder. Platon'un idealar kuramından Descartes'ın kesinlik arayışına, modern bilimin yöntemsel iddialarından çağdaş epistemolojinin olasılık ve görelilik vurgularına kadar felsefe tarihi, "belirsizlik" kavramı ışığında ele alınabilir.

Toplumsal bağlamda belirsizlik, modernitenin ayırt edici unsurlarından biridir. Ulrich Beck'in "risk toplumu" kuramı, modern toplumlarda güvenlik ve öngörülebilirlik beklentisinin risklerin ve belirsizliklerin artışıyla koşut olarak geliştiğini gösterir. İklim krizleri, teknolojik dönüşümler, ekonomik dalgalanmalar ve politik istikrarsızlıklar, "hakikat ötesi" kavramıyla anılan günümüzün kolektif belirsizlik deneyimini derinleştirmektedir.

Noktasız Dergi, on altıncı sayısında "belirsizlik" temasını tartışmaya açıyor. İnsan psikolojisinde belirsizlikle baş etme stratejileri nelerdir? Belirsizlik, bireysel varoluşu ve ahlaki eylemi nasıl etkiler? Belirsizlik, sanatta hangi estetik biçimler aracılığıyla ifade edilir? Dijital çağda algoritmalar, yapay zekâ ve büyük veri, belirsizlikle nasıl bir ilişki kuruyor?

Noktasız Dergi; aşağıdaki dizin, veritabanı ve kataloglara dahil edilmiştir:

- Academic Resource Index • Directory of Academic and Scientific Journals • Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)
- EuroPub: Academic Resource Index • idealonline • The Online Journal Platform and Indexing Association (OJOP) • Hochschulbibliothekszentrum des Landes Nordrhein-Westfalen (hbz) • Système Universitaire de Documentation (SUDOC) • Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)

icindekiler

■ MAKALELER

01

**İSTATİSTİKSEL KESİNLİĞİN TIRANLIĞI: HOMO FABER'DEN
DİJİTAL ALGORİTMALARA MUSİLCİ BİR BELİRSİZLİK
SAVUNUSU**

Dilara ALTUN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

13

**HEIDEGGER'DEN CAMUS'YA; CAMUS'DEN MARCUSE'YE
İNSANDAKİ BELİRSİZLİK SANCILARI**

Ahmet DOĞU

19

**BELİRSİZLİĞİN HUZURSUZLUĞU VE UMUDUN
YANSIMASI**

Almira CAMGÖZLÜ

23

**BİLİNMEYENİ AÇIKLAMA ÇABASI: ANTİK YUNAN DÖNEMİ
MİTOLOJİ ANLAYIŞI VE İLKÇAĞ FİLOZOFLARINDA TANRI-
EVREN DÜŞÜNCELERİ**

Elif ÖZMEN KAYA

29

**KESİNLİK HAPİSHANESİNDEN FİRAR: BİR ÖZGÜRLÜK
ALANI OLARAK BELİRSİZLİK**

Ramazan AKYILDIZ

35

**BELİRSİZLİĞİN POETİKASI: KESİNSİZLİĞİ KUCAKLAYAN
BİR VAROLUŞ TASLAĞI**

Seyit Berker AYDOĞAN

RÖPORTAJ ■

**POLİTİK BELİRSİZLİĞİN KIYISINDA:
BENJAMİN ARDİTİ İLE RÖPORTAJ**

Prof. Dr. Benjamin ARDİTİ ile Röportaj
Röportör: Gülsün ŞEN

39

DOSYA DIŞI

MAKALELER ■

**BİLGİNİN KAYNAĞI ÜZERİNE: GEORGES POLITZER'İN
MATERYALİZMİNE KARŞI İDEALİST BİR SAVUNMA**

Zeynep ORHAN

43

ÇEVİRİ ■

SOSYAL EPİSTEMOLOJİ

Alvin I. GOLDMAN
Çeviri: İrem BAYRAKTAR

53

DÜŞÜNCE YAZILARI ■

**DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM FARK-INDALIĞI /
ANALİZDEN SENTEZE**

Prof. Dr. Aytül Ayşe CENGİZ

63

**WEHRMACHT - SS AHLAKİ İKİLEMİ: SAVAŞ
SUÇLARI VE NAZİ ALMANYASI**

M. Refik PEKPAY

67

Düşünce Yazısı

Değişim ve Dönüşüm Fark-ındalığı / Analizden Senteze

Aytül Ayşe CENGİZ (Prof. Dr.)

Bu yazıya size iki soru sunarak başlamak istiyorum; bu soruların içinde bir iki dakika olarak yazıyı okumaya başlamak sizi de yazıya katılımcı yapacaktır:

- Dönüşümün olması için neyin değişmesi gerekir?
- Değişimin olması için neyin dönüşmesi gerekir?

Dünyanın içinde bulunduğu çoklu krizlerin yarattığı ekonomik politik ve sosyolojik psikolojik sıkışıklıklar, kurumları ve bireyleri farklı düzey ve içeriklerde de olsa değişim ve dönüşüm kavramları ile yeniden tanışmaya sevk etti. Kurumlarda örgütsel dönüşüm, dönüştürücü öğrenme, dönüştürücü lider, bireylerde kişisel dönüşüm, içe dönme, öz farkındalık gibi olgularla baş başa kaldık. Peki gerçekten iki kavram arasındaki fark hakkında düşündük mü? Yoksa takeaway öğütme biçimlerimizde olduğu gibi bu kavramları da bir takım liderlik mottalarına ya da “doğaya kaçalım” temalı yoga matlı çağımıza yenik ve eksik bırakıp gidiyor muyuz?

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.18965278

Yukarıda iki soru da bireysel ve kolektif yaşantımızda dünya ölçeğinde bir ara dönem içinde olduğumuzu basit bir düşünme biçiminde bile bize göstermektedir. “Liminal space” kavramını genişleterek sadece antropoloji değil, psikoloji, yönetim, eğitim, uluslararası ilişkiler gibi farklı alanlara da katkı sunan Victor Turner, *The Ritual Process: Structure and Antistructure* isimli kitabında “ne burada, ne orada” olan ara dönemi, mevcut düzen (yasa, gelenek, yapı) ile henüz oluşmamış yeni arasındaki eşik olarak tanımlar. Bu ara dönem, dönüşüm için en elverişli zamandır.¹ Mevcut düzende çözümler başlamıştır, fakat yeni henüz oluşmamıştır.

Yönetim literatüründe değişim örgütsel yaşamda daha ilerici, daha işlevsel, verimlilik ve etkinlik sağlayacak yeni bir tekniğin, modelin, uygulamanın bir işe, bir işleme, bir parçaya entegre edilmesidir. Aynı lego parçalarından önce bir uçak, sonra o parçaları bozup bir jet yapmak gibi düşünebiliriz. Bu yenilik sürece dahil edilmez çünkü bütünsel bir perspektife gerek duymaz. Hız artıran, maliyet düşüren, yani rakamlarla, somut olarak yarattığı farkın ölçülebileceği bir yenilik peşindeyizdir. Bu haliyle değişim, yatay bir düzlemedir. Rasyonel olan, teknik bilmenin nesne üzerinde iş yapmasıdır. Bu iş yapma ile nesne üzerindeki görünüm-belirlenimler farklılaşır. Bilmeye konu olan da nesne üzerindeki bu farktır. Bu fark, eskisinden içerik olarak çok da farklı değildir; işlevi korunmaktadır. Dolayısıyla bu haliyle değişim, sınırlılıklara, koşullara, zorunluluklara tabidir. Bir maruz kalma olarak da okunabilir. Böyle okunması ise kişinin çok katmanlı dünya krizleri karşısında değişimden umudunu kesmesine, değişimin aktif katılımcısı olduğu algısının zayıflamasına kısaca psikolojik sağlamlılığının azalmasına neden olabi-

rir. Bu durumda Turner’in yeni inşa etmek için gerekli olan ara dönemde kalma süresi uzayabilir. Potansiyelini unutan, yaşam enerjisini kaybeden kişiler, özellikle bu ara dönemlerde nihilist bir tavırla ya içlerine çekilirler ya da kuvveti olduğunu düşündüğü kişilere, organlara, töreye, otorite figürlerine sırtlarını dayayıp, yaşamın sorumluluğunu devrederek ara durumu bir çıkış olarak değil bir çukur olarak deneyimleyebilirler.

“Ya, ya da” ikilemini yani bir analizi ve bir tercih yapma durumunu öne çıkaran aktörler, değişimi mümkün kılmak istedikleri yerde değişimin aktif katılımcısı/yaratıcısı olan kişileri de bir nesne olarak ele alan bilinç düzeyinde olduklarından ara durum kendi içinde bir gel gite dönüşür ve tekrarlar yaşanır. Çünkü bilinç düzeylerinde yeni bir örüntü ortaya çıkmaz. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta tekrarların veya başarısız (!) değişim girişimlerinin aslında gerekli olduğudur. O tekrarların ya da kısır döngülerin varlığı mevcut bilincin gelişmesini sağlamaktadır. Bobaroğlu’nun ifadesiyle “insan yaşamını üç şey belirler: ne bildiği, ne yapabildiği ve ne beklediği”². O zaman şimdi bize yeni lego parçalarını tasarımı alanını sağlayan nedir?

Sonuçlarını analiz etmek, ayırmak, sınıflamak, karşılaştırmak gibi indirgemeci bir deterministik evren anlayıştan süreçte evrilen, geçişler yaşayan ve geçişlerin sistemini/örgütlülüğünü fark eden bir bütünsel anlayışa evrilmeye ihtiyaç vardır. Bu zaten doğada, akılda var olan bir sistemlilik. Değişimin dönüşüme, dönüşümün de değişime bağlanması için yeni soruların açılması gerekir: “Ben nesneyi nasıl bilebiliyorum?”, “O lego parçalarından uçağı nasıl yapabildim?” soruları ile kendi ile mesafelenen özne bilinci üzerine düşünmeye başlar. Yani düşünme faaliyetinin kendisini yaşar. Bu sorular hayatidir; kilit açar çünkü bir sü-

1 Victor Turner, *The Ritual Process: Structure and Antistructure* 1969, s.95’den akt. Wels, H., Van der Waal, K., Spiegel, A., & Kamsteeg, F, “Victor Turner and Liminality: An Introduction”, *Anthropology Southern Africa*, 34(1-2), 2011:1

2 Metin Bobaroğlu, *Aydınlanma Sorunu ve Değerler*, (İstanbul: Destek Yayınları, 2023), 15.

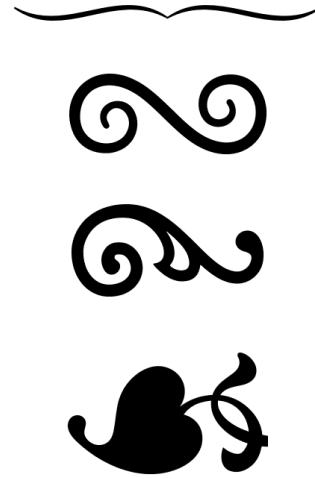
reç olarak dönüşüme bizzat bilincin katılımı sağlar.

Deneyim sırasında deneyimleyen ve deneyimlenen arasında yeni ilişkilerin kurulması doğal olarak kendi üzerine dönen öznedeki açığa çıkar. Burada özne (deneyimleyen), sadece nesneyi (deneyimlenen) bilen olarak kalırsa değişim düzeyinde kalır.

Dönüşüm bir süreçtir; geçmiş ve geleceği birbirine bağlar. Bağlayarak da içine alır. Geçmişin atılması, yok sayılması değil, bilinçte içine alınarak daha yükseğe kaldırılması söz konusudur. Dönüşüm için deneyim ve deneyimdeki kendine dönen bir farkındalığa ihtiyaç vardır. Bu nedenle dönüşüm için mutlaka farklı olanla, öteki ile karşı karşıya gelmek, çatışmak ve nesneden özneye, dışarıdan içeriye dönerek öznedeki farkların senteze gelmesinin yolu olanaklı olur. Düşüncelerin çatışması ve buradan kendi üzerine dönüp kritik eden kişinin düşüncesinin bir formdan diğer bir forma geçmesi sentezi yani ayrımlı birliği masaya getirir.

Bu nedenle analiz değişimi, sentez ise dönüşümü mümkün kılar ama burada senteze giden sürecin ara durakları olduğunu, bu durakların birinden diğerine geçişi olduğunu, bu geçişleri de AN olarak yorumlamak mümkündür. Analiz ile nesnelere üzerindeki *değişim fark yaratır*; sentez ile *farklılıkların cem edilmesi ise farkındalık yaratır*. Bu nedenle dönüşümün bütünsel bilince taşınması, yeni bir kurum, yeni bir sistem ortaya çıkarır. Çünkü deneyim edilen değil, deneyim eden de dönüşür; burada karşılıklı bir ilişki vardır. Hegel'in deneyimi 'diyalektik bir hareket süreci'³ olarak ifade etmesi böyle okunabilir. Ancak böylelikle dönüşüm, dönüştürücü olabilir. Kısaca "fark etmek ile farkındalık", farkları bilincime taşımayı, farklılıkların yarattığı çatışmayı bilincimde dö-

nüştürmemi ve farkındalığımı geliştirmemi sağlar. Fark olmadan ve fark -fark- olarak kalmadan farkındalık diye bir şeyden bahsedemeyiz. "Farkındalığım arttı" diyebilmem için gelişen bilincimin eyleme, yapıp etmelerime yansımaları gerekir. Yani farkındalığın yeni nesnelere, yeni öznelere doğmasına koşul olması beklenir; bu aynı zamanda dönüşümün süreçte kalmasına hizmet eder. Dönüşüm sürecinde bütünsel bilincin öznenin bilincine eşlik etmesi öznenin doğal olarak belirime çıkanlardır.

Yukarıdaki görselde dönüşüme ilişkin süreç gösterilmeye çalışılmıştır. Süreç, tohumdan meyveye geçişler halinde yaşanan dönüşümlerin genelidir. Bilincin kendini tecrübe etmesi ve süreçte açmasıdır. En alttaki şekil korunarak başka bir forma dönüşmüştür. En yukarıda olan formda alttaki formlar hem vardır hem yoktur.

Dünyanın çoklu krizlerine çözümler geliştirmek için değişim ve dönüşüm arasındaki ilişki üzerinde daha çok durmamız gerektiğini düşünüyorum. Bilinçler tümel yani bütünsel olana taşınma sürecinde değilse yani yeni bir zamana, yeni bir bilinç koordinatına geçmediyse mevcut düşünme aralıklarında alınan karar, geliştirilen model ya da uygulamalar sadece olumlu etkiyi birileri için yaratırken, birileri için de tüketecektir. Bu değişim kesikli, geleceğe taşınmayan, parçalı, etkisi dar/yanlı ve kısa süreli bir farklılık

3 Hegel'in bilinç felsefesi üzerine daha detaylı bir okuma için bkz. Arslan Topakkaya, "Hegel; Bir Sistem Olarak Bilinç Tecrübesi", *Kant'tan Hegel'e Alman İdealizmi içinde* A. Topakkaya ve E.E. Rutli, (İstanbul: Fol Yayınları, 2021), 337-352.

yaratmaktadır. Bu nedenle bilinçlerin alışık olduğu düşünme formlarından yeni düşünme formlarına geçmesi, neden-sonuç, etki-tepki, ben-sen, özne-nesne gibi kesikli zihin modellerinden bütünsel düşünme akışına geçmeleri dünyanın sorunlarını insanlık ailesinin sorunları gibi ele alınmasını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Bobaroğlu, Metin. *Aydınlanma Sorunu ve Değerler*, İstanbul: Destek Yayınları, 2023.
- Topakkaya, Arslan. "Hegel: Bir Sistem Olarak Bilinç Tecrübesi", *Kant'tan Hegel'e Alman İdealizmi* içinde. A. Topakkaya ve E. E. Rutli, (İstanbul: Fol Yayınları, 2021), 337-352.
- Wels, H., Van der Waal, K., Spiegel, A., & Kamsteeg, F. (2011). "Victor Turner and Liminality: An Introduction". *Anthropology Southern Africa*, 34(1-2), 1-4.